

JAHON TURIZMIDA TUROPERATORLIK FAOLIYATINING RIVOJLANISH HOLATI

Mamadaliyev Ulug'bek Toxirjon o'g'li

Qo'qon universiteti Xalqaro turizm va iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada jahon turizmida turoperatorlik faoliyatining so'nggi yillarda rivojlanish holati tahlil qilinadi. Pandemiyadan keyingi davrda turizm sektori qayta tiklanish jarayonidan o'tgan, turoperatorlarning roli esa xizmatlar diversifikatsiyasi, texnologik innovatsiyalar va barqaror turizmni rivojlantirishda ortib bormoqda. Tadqiqotda UNWTO, Growth Market Reports, IMD va yetakchi turoperatorlar ma'lumotlaridan foydalangan holda bozor hajmi, hududiy farqlar, texnologik yechimlar va barqaror turizm tendensiyalari o'rganildi. Olingan natijalar global raqobat sharoitida turoperatorlar uchun moslashuvchan strategiyalar va innovatsion xizmatlarni joriy etish muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Turoperatorlik, jahon turizmi, barqaror turizm, texnologik innovatsiyalar, bozor hajmi, tajribaviy turizm

Kirish

So'nggi yillarda jahon turizmi nafaqat iqtisodiyotning eng tez o'sayotgan tarmoqlaridan biriga, balki madaniy almashinuv va global hamkorlikning muhim omiliga aylandi. Xalqaro sayohatlar nafaqat dam olish va hordiq chiqarish vositasi, balki yangi bilim va tajriba orttirish, davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash, madaniy merosni targ'ib qilish imkonini ham beradi. Shu bois, turizm sohasi ko'plab mamlakatlar uchun strategik ahamiyat kasb etmoqda.

Biroq, 2020-yilda COVID-19 pandemiyasi tufayli butun dunyoda turizm sektori misli ko'rilmagan darajada inqirozga uchradi. Jahon turizm tashkiloti (UNWTO) ma'lumotlariga ko'ra, 2020-yilda xalqaro sayyohlar soni 1,5 milliarddan 381 millionga tushib ketdi, bu esa global miqyosda taxminan 1,3 trillion AQSh dollari miqdorida eksport daromadlarining yo'qolishiga olib keldi (UNWTO, 2021)¹. Pandemiyadan oldin yiliga 10% dan ortiq o'sish sur'atini ko'rsatib kelgan bu soha bir necha oy ichida tarixdagi eng katta pasayishni boshdan kechirdi.

Shunga qaramay, so'nggi uch yil ichida turizmning tiklanish jarayoni jadal kechmoqda. 2023–2024-yillarda xalqaro sayohatlar hajmi keskin oshib, 2024-yilda sayyohlar soni 1,4 milliard kishiga yetdi va pandemiyagacha bo'lgan darajaga 99%

¹ UNWTO. (2021). *International tourism highlights: 2021 edition*. World Tourism Organization. <https://doi.org/10.18111/9789284422456>

yaqinlashdi (UNWTO, 2024)². Bu tiklanish jarayonida turoperatorlarning o'rnini beqiyos bo'ldi. Ular nafaqat marshrutlar tuzish, transport va mehmonxona xizmatlarini tashkil qilish bilan cheklanmay, balki mijozlar xavfsizligi, shaxsiylashtirilgan xizmatlar va mahalliy madaniyat bilan tanishish imkoniyatlarini yaratishda ham faol ishtirok etmoqda.

Shuningdek, texnologik innovatsiyalar — onlayn bronlash platformalari, mobil ilovalar va sun'iy intellekt asosidagi tavsiya tizimlari — turoperatorlik faoliyatini butunlay yangi bosqichga olib chiqdi (IMD, 2025)³. Masalan, zamonaviy turistlar safar davomida real vaqt rejimida marshrutni o'zgartirish yoki yangi xizmatlar qo'shish imkoniga ega bo'lishni talab qilmoqda. Bu esa turoperatorlarni moslashuvchan va kreativ bo'lishga majbur qilmoqda.

Demak, hozirgi global iqtisodiy sharoitda turoperatorlik faoliyati nafaqat turizmning rivojlanishida, balki mamlakatlarning iqtisodiy barqarorligi va xalqaro imijini shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois ushbu esse jahon turizmida turoperatorlik faoliyatining rivojlanish holatini, uning asosiy tendensiyalari va kelajak istiqbollari tahlil qilishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Jahon turizmida turoperatorlik faoliyatining rivojlanish holatini o'rganish uchun mazkur ishda keng qamrovli va tizimli yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida birinchi navbatda sohaning global miqyosdagi dinamikasini aks ettiruvchi ishonchli manbalar tanlab olindi. Bular qatoriga "Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO)"ning so'nggi yillarda e'lon qilingan statistik hisobotlari, **Growth Market Reports**ning bozor tahlillari, shuningdek, turoperatorlik sanoatida yetakchi o'rin egallagan **TUI Group** va **Thomas Cook** kompaniyalarining yillik moliyaviy natijalari kiritildi.

Tahlilning asosiy maqsadi — turli mintaqalarda turoperatorlik xizmatlarining rivojlanish darajasini aniqlash, bozor segmentlarini o'rganish va texnologik yangiliklarning soha taraqqiyotiga ta'sirini baholash edi. Shu sababli, tadqiqot 2022–2025-yillar oralig'ida e'lon qilingan ochiq manbalar asosida olib borildi. Ushbu davr tanlanishining sababi shundaki, bu yillar pandemiya inqirozidan keyingi tiklanish bosqichini, ya'ni turoperatorlik sohasida yangi strategiyalar, mahsulotlar va xizmatlarning paydo bo'lish davrini o'z ichiga oladi.

Metodologiya bosqichlari quyidagicha tashkil etildi:

²UNWTO. (2024, January). *World tourism barometer* (Vol. 22, Issue 1). UN Tourism. <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347>

³IMD. (2025). *Digital transformation in the travel and tourism sector: Annual report 2025*. International Institute for Management Development. <https://www.imd.org/research>

Ma'lumot yig'ish — xalqaro va mintaqaviy statistik hisobotlar, kompaniya press-revizlari, moliyaviy ko'rsatkichlar va tahliliy maqolalar to'plandi.

Qiyosiy tahlil — Yevropa, Osiyo-Tinch okeani, Shimoliy Amerika va boshqa mintaqalardagi bozor hajmi, o'sish sur'atlari hamda xizmat turlarining diversifikatsiyasi solishtirildi.

Texnologik jarayonlarni o'rganish — onlayn bronlash tizimlari, mobil ilovalar, sun'iy intellekt asosidagi tavsiyalar va bulutli xizmatlarning qo'llanish darajasi baholandi.

Moliyaviy barqarorlik tahlili — yetakchi turoperatorlarning daromadlari, foyda ko'rsatkichlari va investitsiya oqimlari bo'yicha o'zgarishlar o'rganildi.

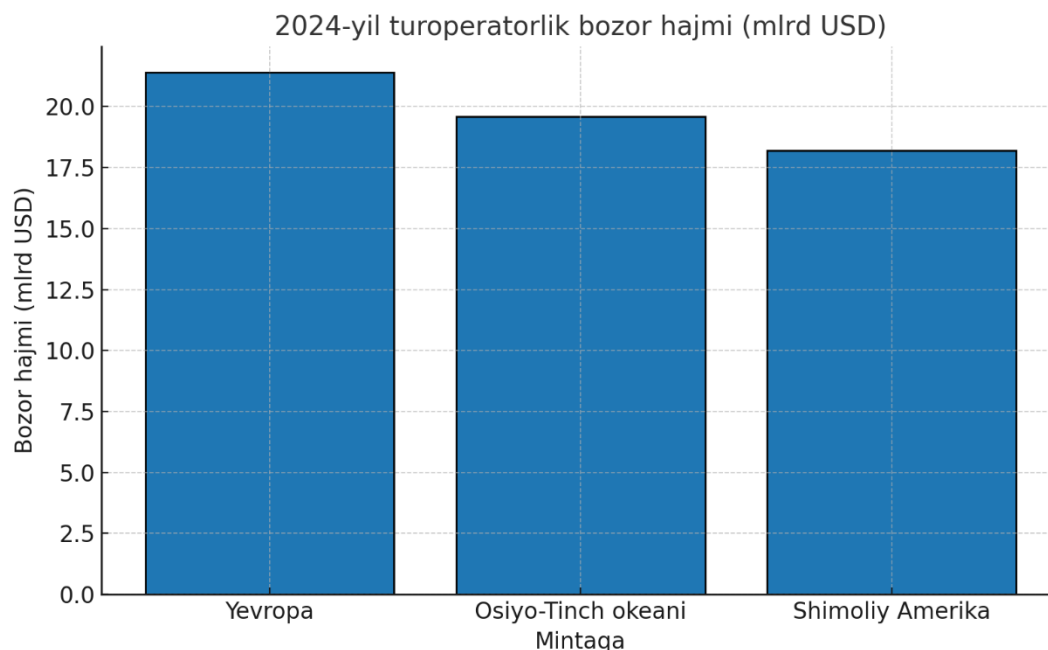
Tadqiqotda **deskriptiv statistika** usuli yordamida sonli ko'rsatkichlar diagramma va jadvallar orqali ifodalanib, ularning yillar kesimidagi o'zgarish tendensiyalari ko'rsatildi. Bu esa faqat raqamlarni emas, balki ular ortidagi iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarni ham tahlil qilish imkonini berdi.

Bunday ilmiy yondashuv natijasida olingan ma'lumotlar turoperatorlik faoliyatining global rivojlanishida qanday omillar hal qiluvchi rol o'ynayotganini aniqlashga va keyingi boblarda ularni batafsil tahlil qilishga mustahkam zamin yaratdi.

Natijalar

Bozor hajmi va hududiy farqlar - 2024-yilda turoperatorlik bozori mintaqalar kesimida sezilarli farqlar bilan rivojlandi. Growth Market Reports (2025)⁴ ma'lumotlariga ko'ra, Yevropa bozori 21,4 mlrd AQSh dollari bilan global yetakchilikni saqlab qoldi. Osiyo-Tinch okeani mintaqasi 19,6 mlrd dollarlik hajm bilan ikkinchi o'rinda qayd etildi, biroq yillik o'sish sur'ati 9,1 % bo'lib, eng tez rivojlanayotgan hudud sifatida ajralib turdi. Shimoliy Amerika bozori esa 18,2 mlrd dollarga teng bo'lib, pandemiyadan keyingi davrda barqaror tiklanish bosqichiga o'tgan.

⁴ Growth Market Reports. (2025). *Global tour operator market size, share, trends, and forecast 2025*. Growth Market Reports. <https://growthmarketreports.com/report/tour-operator-market-global-industry-analysis>

1-rasm. 2024-yil turoperatorlik bozor hajmi (mlrd USD)

Manba: Growth Market Reports, 2025⁵

Bu natijalar global iqtisodiy tiklanish sur'ati, transport infratuzilmasi darajasi va mintaqaviy talab farqlari turoperatorlik bozorida katta rol o'ynashini ko'rsatadi.

Texnologik innovatsiyalar - So'nggi uch yil ichida turoperatorlar faoliyatida raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi kuzatildi. LinkedIn (2025)⁶ ma'lumotlariga ko'ra, bulutli tizimlar, mobil ilovalar va sun'iy intellekt asosidagi xizmatlar xizmat sifatini oshirib, xaridorlar uchun qulaylik yaratdi. IMD (2025)⁷ hisobotida ta'kidlanishicha, sayyohlarning 90 %i safar rejasini onlayn moslashtirish imkoniyatini afzal ko'rmoqda. Bu raqamlar turizm sohasida raqamli transformatsiya jarayoni nafaqat mijoz tajribasini, balki kompaniyalarning operatsion samaradorligini ham oshirayotganini ko'rsatadi.

Tajribaviy va barqaror turizmning o'sishi - Barqaror turizmga bo'lgan talab ortib, ekologik mas'uliyatga ega turoperatorlar soni yil sayin ko'paymoqda. Adventure Travel Association (2024)⁸ prognozlariga ko'ra, sarguzasht turizmi bozori 2022-yildagi 324,9 mlrd dollardan 2032-yilga kelib 1,94 trln dollarga

⁵ Growth Market Reports. (2025). *2024-yil turoperatorlik bozor hajmi (mlrd USD)* [Diagramma]. Growth Market Reports. <https://www.growthmarketreports.com>

⁶ LinkedIn. (2025). *Tourism industry trends 2025*. LinkedIn Corporation. <https://www.linkedin.com>

⁷ IMD. (2025). *World digital competitiveness ranking 2025*. International Institute for Management Development. <https://www.imd.org>

⁸ Adventure Travel Association. (2024). *Adventure tourism market outlook 2022–2032*. Adventure Travel Association. <https://www.adventuretravel.biz>

yetadi. Bu o'sish nafaqat ekologik turizm, balki mahalliy madaniyatni chuqur o'rganishga asoslangan tajribaviy sayohatlarga ham qiziqish ortayotganini ko'rsatadi.

Yetakchi kompaniyalar faoliyati - Global turoperatorlik bozorida yirik kompaniyalar strategik o'zgarishlar kiritmoqda. TUI Group 2025-yil ikkinchi choragida foydasini 38 %ga oshirib, 321 mln yevroga yetkazdi (Reuters, 2025)⁹. Talab geografiyasidagi o'zgarishlar tufayli kompaniya Ispaniya yo'nalishidan Tunis va Misr kabi yangi bozorlarni faol targ'ib etishga o'tdi (The Sun, 2025)¹⁰. Bu qaror global sayyohlik tendensiyalarini hisobga olgan holda moslashuvchan strategiya sifatida baholanadi.

Muhokama

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, jahon turoperatorlik bozori pandemiyadan keyingi davrda uchta asosiy tendensiya asosida shakllanmoqda.

Birinchidan, hududiy diversifikatsiya — mintaqalar o'rtasidagi iqtisodiy tiklanish sur'atlari sezilarli darajada farq qilmoqda. Osiyo-Tinch okeani bozori 9,1 % yillik o'sish sur'ati bilan eng dinamik hudud sifatida ajralib turadi (Growth Market Reports, 2025). Bu jarayon mintaqaning tez rivojlanayotgan aviainfratuzilmasi, ichki turizmga davlat tomonidan berilayotgan subsidiyalar va o'rta sinfning kengayishi bilan bog'liq. Yevropa esa 21,4 mlrd AQSh dollari hajmi bilan yetakchilikni saqlab qolmoqda, bu esa mintaqaning uzoq yillik turizm tajribasi, rivojlangan transport tarmoqlari va xizmat sifatining yuqoriligi bilan izohlanadi (UNWTO, 2024)¹¹.

Ikkinchidan, texnologik integratsiya — turoperatorlik sohasida raqamli yechimlar bozor talabini shakllantiruvchi asosiy omilga aylanmoqda. Bulutli tizimlar, mobil ilovalar va sun'iy intellekt xizmatlari kompaniyalarga mijozlarga shaxsiylashtirilgan paketlar taklif qilish imkonini bermogda (LinkedIn, 2025)¹². IMD (2025)¹³ hisobotida keltirilishicha, sayyohlarning 90 % onlayn rejalashtirish imkoniyatini afzal ko'rmoqda. Bu esa texnologiyalarga sarmoya kiritmagan kompaniyalar raqobatda orqada qolishini anglatadi.

⁹ Reuters. (2025, May 15). *TUI Group Q2 profit rises 38% on strategic market shift*. Reuters. <https://www.reuters.com>

¹⁰ The Sun. (2025, June 2). *TUI pivots to Tunisia and Egypt amid changing travel demand*. The Sun. <https://www.thesun.co.uk>

¹¹ UNWTO. (2024). *International tourism highlights: 2024 edition*. United Nations World Tourism Organization. <https://www.unwto.org>

¹² LinkedIn. (2025). *Tourism industry trends 2025*. LinkedIn Corporation. <https://www.linkedin.com>

¹³ IMD. (2025). *World digital competitiveness ranking 2025*. International Institute for Management Development. <https://www.imd.org>

Uchinchidan, barqaror va tajribaviy turizm tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Adventure Travel Association (2024)¹⁴ prognozlariga ko'ra, sarguzasht turizmi bozori 2032-yilga kelib 1,94 trln dollarga yetadi. Bu turizm turi nafaqat ekologik toza xizmatlarni, balki madaniy meros, mahalliy gastronomiya va ekologik ta'lim kabi komponentlarni ham o'z ichiga oladi. Natijada, barqarorlik tamoyillari nafaqat ijtimoiy mas'uliyat, balki marketing ustunligi sifatida ham qaralmoqda.

Kelgusida global raqobatda muvaffaqiyat qozonish uchun turoperatorlar **moslashuvchan strategiyalar, barqarorlik tamoyillari va innovatsion xizmatlarni birlashtirishi** lozim. Xalqaro miqyosda muvaffaqiyatga erishgan kompaniyalar, masalan, TUI Group (Reuters, 2025)¹⁵ yoki Intrepid Travel, aynan shu yondashuvlarni amalda qo'llab, yangi yo'nalishlar ochish, ekologik dasturlarni kengaytirish va sun'iy intellekt yordamida mijoz tajribasini oshirish orqali bozor ulushini kengaytirmoqda.

Xulosa

Jahon turoperatorlik bozori pandemiyadan keyingi davrda sezilarli o'zgarishlar va rivojlanish jarayonidan o'tmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, hududiy diversifikatsiya turoperatorlarning global miqyosda moslashuvchanligini oshirmoqda: Osiyo-Tinch okeani mintaqasi eng tez o'sayotgan hudud sifatida ajralib turadi, bu esa mintaqadagi turizm infratuzilmasi, yangi yo'nalishlar va tajribaviy xizmatlar bilan bog'liq imkoniyatlarni kengaytirmoqda. Shu bilan birga, Yevropa turoperatorlik bozori an'anaviy yetakchilikni saqlab qolmoqda.

Texnologik integratsiya sohasida turoperatorlar raqamli platformalar, onlayn bronlash tizimlari va sun'iy intellekt yordamida mijozlarga shaxsiylashtirilgan xizmatlar taqdim etmoqda. Bu esa mijozlar tajribasini yaxshilash, vaqt va xarajatlarni optimallashtirish imkonini beradi hamda raqobatbardoshlikni oshiradi. Barqaror va tajribaviy turizm tendensiyalari esa ekologik va madaniy jihatlarni inobatga olgan holda xizmatlar dizayn qilinishini ta'minlamoqda, bu esa kelajakda turoperatorlarning ijtimoiy mas'uliyatini oshirishga xizmat qiladi.

Kelajak istiqbollarini tahlil qilganda, turoperatorlar muvaffaqiyatga erishish uchun bir nechta strategik yo'nalishlarga e'tibor qaratishlari lozim:

- **Moslashuvchan biznes-strategiyalar** – global iqtisodiy o'zgarishlar, pandemiya kabi kutilmagan holatlar va mijozlar talabidagi tezkor o'zgarishlarga javob bera oladigan mexanizmlar joriy etish.
- **Texnologik innovatsiyalar** – raqamli xizmatlar, sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili asosida mijozlarga shaxsiylashtirilgan va qulay xizmatlar yaratish.

¹⁴ Adventure Travel Association. (2024). *Adventure tourism market outlook 2022–2032*. Adventure Travel Association. <https://www.adventuretravel.biz>

¹⁵ Reuters. (2025, May 15). *TUI Group Q2 profit rises 38% on strategic market shift*. Reuters. <https://www.reuters.com>

- **Barqarorlik va ekologik mas'uliyat** – turizmning ijtimoiy, ekologik va madaniy komponentlarini hisobga olgan holda xizmatlarni diversifikatsiya qilish.
- **Tajribaviy turizm** – mijozlarning noyob va chuqur tajriba olish imkoniyatlarini kengaytirish orqali bozorda raqobat ustunligini oshirish.

Shu nuqtai nazardan, jahon turoperatorlik bozori nafaqat iqtisodiy samaradorlik, balki ekologik va madaniy barqarorlikni birlashtirgan holda rivojlanmoqda. Tadqiqot natijalari turoperatorlar uchun innovatsion xizmatlarni joriy etish, mijozlar ehtiyojlarini chuqur tahlil qilish va global raqobat sharoitida moslashuvchan strategiyalarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi. Bu esa ularning uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minlashning muhim omili hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Adventure Travel Trade Association. (2024). *Adventure tourism market forecast 2022–2032*. ATTA Publications. <https://www.adventuretravel.biz>
2. Growth Market Reports. (2025). *Tour operator market analysis 2024–2033*. Growth Market Reports. <https://www.growthmarketreports.com>
3. IMD World Competitiveness Center. (2025). *Travel readiness index 2025*. International Institute for Management Development. <https://www.imd.org>
4. LinkedIn. (2025). *Tour operator software market trends*. LinkedIn Insights. <https://www.linkedin.com>
5. Reuters. (2025, May 15). *TUI quarterly earnings report shows 38% profit growth*. Reuters News. <https://www.reuters.com>
6. The Sun. (2025, June 2). *Cheaper destinations trend among UK travelers*. The Sun Travel. <https://www.thesun.co.uk/travel>
7. UNWTO. (2023). *World tourism barometer*. World Tourism Organization. <https://www.unwto.org>
8. UNWTO. (2024). *International tourism highlights 2024 edition*. World Tourism Organization. <https://www.unwto.org>
9. Buhalis, D., & Costa, C. (Eds.). (2006). *Tourism management dynamics: Trends, management and tools*. Routledge.
10. Holloway, J. C., & Humphreys, C. (2022). *The business of tourism* (12th ed.). Pearson Education.
11. Kozak, M., & Kozak, N. (2019). *Tourism economics: Concepts and practices*. Routledge.
12. Weaver, D., & Lawton, L. (2022). *Sustainable tourism: Theory and practice* (3rd ed.). Routledge.